

35
1299

A BÖRTÖN- RENDSZEREK.

A POZSONYI PÁRTFOGÓI ÉRTEKEZLETEKEN
TARTOTT FELOLVASÁS.

IRTA:

DR. HACKER ERVIN

POZSONYI KIR. ITÉLŐTÁBLAI TANÁCSJEGYZŐ.

PÉCS, 1917.

WESSELY és HORVÁTH KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.

A BÖRTÖN- RENDSZEREK.

A POZSONYI PÁRTFOGÓI ÉRTEKEZLETEKEN
TARTOTT FELOLVASÁS.

IRTA:

DR. HACKER ERVIN
POZSONYI KIR. ITÉLŐTÁBLAI TANÁCSJEGYZŐ.

DR. POLNER ÖDÖN
KÖNYVTÁRA

PÉCS, 1917.
WEßSELY és HORVÁTH KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.

A büntetési rendszerek gerincét hosszú idők óta a szabadságvesztésbüntetések képezik.¹

A szabadságvesztésbüntetések végrehajtására a XIX. század folyamán részint irodalmi agitáció, részint gyakorlati kísérletek folytán többféle börtönrendszer fejlődött

---

¹ Használt források (A forrásművek címeinek az idézésnél való rövidítése *dült* betűkkel van szedve.): *Angyal*, Büntetőjog, 1909. — *Angyal*, Büntetőjogi előadásai, 1904—1906. — *Aschrott*, Strafen-system und Gefängniswesen in England, 1887. — *Baer*, Die Hygiene des Gefängniswesens, 1897. — *Balogh*, Fiatalkorúak és büntetőjog, 1909. — *Cuche*, Traité de science et de législation pénitentiaires, 1905. — *Dárday*, Igazságügyi törvénytára, V. rész, Büntetőjog-Börtönügy, 1905. — *Finkey*, A börtönügy jelen állapota és reformkérdései, 1904. — *Finkey*, Büntetőjog, 1914. — *Finkey*, A fiatalkorúak büntetőjoga Észak-Amerikában, 1913. — *Garraud*, Précis de droit criminel, 1907. — *Goldschmidt*, Strafen und verwandte Massregeln unter Berücksichtigung der den Inhalt der Strafe bestimmenden Grundsätze des Strafvollzugs, Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Allgemeiner Teil, Band IV., Berlin, 1908. — *Helle*, Der heutige Stand der Ansichten über Wert und Wirkung der Einzelhaft, 1912. — *Herr*, Das moderne amerikanische Besserungssystem, 1907. — *Holtzendorff-Jagemann*, Handbuch des Gefängniswesens, 1888. — *Howard*, Über Gefängnisse und Zuchthäuser, übersetzt von Köster, 1780. *Julius*, Vorlesungen über die Gefängniskunde, 1828. — *Kriegsmann*, Einführung in die Gefängniskunde, 1912. — *Krohne*, Handbuch der Gefängniskunde, 1889. — *Langer*, Der progressive Strafvollzug, 1904. — *Maconochie*, Das Marken-System, übersetzt von Wulsten, 1851. — *Mittermaier*, Der gegenwärtige Zustand der Gefängnisfrage, 1860. — *Mittermaier*, Die Gefängnisverbesserung, 1858. — *Pulszky-Tauffer*, A börtönügy multja, elmélete, jelen állása, 1867. — *Riecke*, Strafanstalten für jugendliche Verbrecher, 1841. — *Winter*, Die New-Yorker staatliche Besserungsanstalt zu Elmira, 1890. — *Würth*, Die neuesten Fortschritte des Gefängniswesens, 1844.

ki.² Ezek a következők: a közös elzárás rendszere, a magánelzárás rendszere, az auburni vagy hallgatási rendszer, a genfi vagy osztályrendszer, a müncheni vagy Obermayer-féle rendszer, a fokozatos rendszer, a jegyrendszer és a reformatory vagy javító rendszer.³

I.

A régi *közös elzárás rendszere*, mely mellett a büntetéseket tekintet nélkül korukra, előéletükre, s az általuk elkövetett bűncselekmény természetére, sőt gyakran tekintet nélkül nemükre is, — közösen, ugyanabban a helyiségben elzárva őrizték, nem is érdemli meg a „rendszer” nevet. Legkezdetlegesebb alakja abban állt, hogy a letartóztatottakat a börtön falain belül szigorubb vagy enyhébb felügyelet alatt tartották; kezdetben a letartóztatottnak még foglalkoztatásáról sem történt gondoskodás. Később ha történt is a letartóztatottak foglalkoztatásáról gondoskodás, ez a közös elzárás hátrányait nem csökkentette, mert a letartóztatottak nemcsak a munka idejét, hanem azonfelül az étkezésre és a pihenésre szolgáló, továbbá szabad idejüket és az éjszakát is társaikkal való zavartalan együttlétben töltötték.

A XVIII. század utolsó, és a XIX. század első évtizedeiben élt börtönügyi szakemberek felismerték a közös elzárásnak összes hibáit.⁴

A közös elzárásnak legnagyobb *hátránya* abban rejlik, hogy mellette az erkölcsileg alacsonyabban álló büntetéseknél az erkölcsileg még kevésbé romlott egyénekre gyakorolt káros hatásától kell tartani.

² Finkey, Büntetőjog 396. old.

³ Megjegyezzük, hogy az egyes börtönrendszerek ismertetésénél az illető rendszer alapvető sajátosságainak ismertetésére fogunk szorítkozni. Így például az osztályrendszer ismertetésénél, bár azt néhol a hallgatási rendszerrel kapcsolták egybe, csak a szorosabb értelemben vett osztályrendszert fogjuk bemutatni.

⁴ Angyal, Előadásai 383. old.

A börtönügyi reformnak atyja: Howard említi, hogy a XVIII. század börtöneit végigjárva, együvé zárva talált büntetéseket olyanokkal, akik csak az adósok börtönébe voltak szánva, továbbá férfiakat nőkkel, fiatalkoruakat idősebb büntetésesekkel. Gyakran a csekély jelentőségű bűncselekmény miatt elítélt fiatalok éppen a börtönben találkozott a legmegátalkodottabb és a legtapasztaltabb büntetésesekkel, s így elkerülhetetlenné vált, hogy a romlottabb elemeknek hatása a kevésbé romlottabbakkal szemben érezhetővé ne váljék. Howard említi, hogy sokszor talált 12—14 éves fiatalkoruakat visszaesőkkel egybezárván. Érthető, hogy a fiatalok nagy kíváncsisággal viselkedtek azon történetek és kalandok iránt, melyeket a velük együtt levő idősebb és tapasztalt büntetettek mondanak el viselt dolgaikról, s arról, hogyan követték el bűncselekményeiket, hogyan biztosították annak gyümölcsét, s hogyan igyekeztek a hatóságok üldözése elől megmenekülni.⁵

Bár a Howard idejébeli és a mai börtönügyi viszonyok között párhuzamot vonni nem szabad, mert hiszen mai nap, amennyiben valahol közös elzárásban folyik a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása, mindenütt a férfi elítéltek a nőktől, fiatalok az idősebb büntetésektől, s az első ízben bűnözők a visszaesőktől elkülönítettnek, mégis a közös elzárás ellen a vele járó contagiozus veszélyen felül egyéb nyomós okok is szólnak.

Igy a közös elzárásnak hátránya az is, hogy a megátalkodott visszaesők jelenléte a kezdő büntetettek bűnbánatának felébredését megakaszthatja. Alig képzelhető el, hogy a kezdő büntetett a megrögzött bűnelkövető cinikus gyalázkodásával szemben ellentállni tudna; a közös elzárás mellett a ravasz, tapasztalt büntetett társai csodálatának tárgyát képezi.⁶

A közös elzárás mellett a szabadságvesztésbüntetés sulya, hatása gyengül, mert a letartóztatottak a közös

⁵ Howard 21. old.

⁶ Baer 166. old.

együttlét mellett szórakozást találnak; a nagy, közös helyiségekben való tartozkodás mellett a szabadságvesztésbüntetés könnyebben válik eltűrhetővé.⁷

Felemlítendő a közös elzárásnak még egy, következményeiben veszedelmes hatása. A közös elzárás mellett könnyen megesis, hogy a visszaeső büntettek egymással a börtönben megismerkedvén, már ott szövik terveiket arra az időre, ha a börtön falait elhagyhatják; sok esetben a börtönben való megismerkedés hozta össze a nagyobb büntetéseket, s gyakran éppen a börtönben való megismerkedés és szövetkezés folytán vált lehetségessé olyan bűncselekmények kivitele, melyet egymagukban, egymásnak segítségével nélkül nem tudtak volna véghez vinni.⁸

Sok esetben az erkölcsileg kevésbbé romlott és szabadulása után valóban megjavulni akaró elítélt éppen a börtönben közös elzárásban megismert társaitól nem tudja magát emancipálni, s szabadulása után kénytelen az ilyen egyénekkel való ismeretséget folytatni, s így válik tisztességes megélhetése nehezebbé. Ezzel az a hátrány is jár, hogy az ilyen ismeretségek által az elítélteknek multja hibájukon kívül kiderülhet s jövő boldogságuk elé akadályok gördülhetnek.

A közös elzárás ellen felhozzák azt is, hogy az erkölcsileg esetleg romlottabb büntettekkel való állandó együttlét éppen az elsőizben bűnözőkre nézve a büntetés igazságtalan súlyosbítását jelenti.⁹

A fegyelem a közös elzárás mellett jóval nehezebben óvható meg, mint más börtönrendszer mellett. Annak igazolására, hogy közös elzárás mellett nehezebb a fegyelem megóvása, rámutathatunk arra, hogy New-Yorkban az ottani börtönben 1857 március 6-án az intézet igazgatójának meggyilkolása végett szervezett zendülés csak a közös elzárás rendszere mellett volt lehetséges. Hasonló ese-

⁷ Mittermaier 111-112 old.

⁸ Würth 269. s köv. old.

⁹ Krohne 246. old.

tek történtek közös elzárás mellett Franciaországban is.¹⁰

Végül nem szabad szem elől téveszteni azt sem, hogy a közös elzárás ellen egészségi okok is szólnak. A nagyszámu elítélteknek állandóan zárt helyiségekben való tartása olyan egészségi hátrányokkal jár, melyek hatása preventív rendszabályokkal nem szüntethető meg. Továbbá ragályos betegségek elterjedésének lehetősége is ki nem küszöbölhető hátránya a közös elzárásnak.¹¹

Ezen hátrányokkal szemben elvitázhatatlan előnye a közös elzárás rendszerének az, hogy keresztülvitele egyszerűbb és jóval olcsóbb, mint a többi börtönrendszere.

Kétségtelen az is, hogy az emberi természetnek is a közös elzárás rendszere felel meg leginkább.

A közös elzárás hátrányainak részben való kiküszöbölésére csak a büntettek gondos osztályozása mellett lehet remény.

A közös elzárás rendszere a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásánál csak akkor jöhet szóba, ha olyan egyének büntetésének végrehajtásáról van szó, akiknek büntetése egészségi okokból nem hajtható végre más börtönrendszer szerint (mint például fiatalokkal szemben), vagy ha olyan javíthatatlan büntettek letartóztatásáról van szó, akiknél az egymásra gyakorolt káros hatástól nem kell tartani.¹² Egyéb esetekben a közös elzárás rendszere nem bir létjogosultsággal, mert mellette a letartóztatási intézetek a bűn iskoláivá válnának.¹³

II.

A közös elzárással járó contagiozus veszély felismerése elég hamar tápot adott annak a gondolatnak, hogy a szabadságvesztésbüntetésre ítélt *magánelzárásba* helye-

¹⁰ Mittermaier, Gefängnisverbesserung 3. old.

¹¹ Baer 166. old.

¹² Kriegsmann 187. old.

¹³ Garraud 251. old.

zendők.¹⁴ A XVII. században egy francia szerzetes, Maillon, és az olasz Franci felvetik az eszmét, hogy a szabadságvesztésbüntetésre ítélték büntetésük egész tartama alatt külön zárkákba helyeztessenek, egyrészt, hogy a bűnösök magukba szálljanak, másrészt, hogy a nagyobb gonosztevők a kisebb, kezdő bűnösöket el ne vonthassák. Törvényes börtönrendszerre a magánelzárás legelőször az északamerikai Pennsylvániában lett, ahol 1790-ben e. rendszer szerint kezdik átalakítani a régi fogházat, s 1818-ban törvényileg ily rendszerű fogház építését rendelik el.¹⁵

A magánelzárás rendszerének keretében megkülönböztethetjük a *magányrendszert*, a solitary-system-t, vagy megvalósítási helyéről: philadelphiai (pennsylvániai) rendszert, — és az elkülönítési rendszert, a separate-system-t, megvalósításának helyéről: belga rendszert. Az első, a szigorubb irányzat nem elégszik meg a letartóztatottaknak egymástól való elkülönítésével; ennek az irányzatnak hívei, így legelső sorban a Franklin és Penn által 1776-ban Philadelphiában megalakitott pennsylvániai börtönügyi egyesület, mely legnagyobb részt quäkerekből állott, akik vallásuk felfogása szerint a magányt, vallásos könyvek olvasását tartván a legjobb eszköznek a magábaszállásra és javulásra, a letartóztatottakat éjjel-nappal külön cellákban helyezték el, sétájukat külön kőfallal elkerített kis sétaudvarokban végeztették, az iskolai-tanítást és istentiszteletet a letartóztatottak külön fülkében, stall-okban hallgatták, s hogy a javulás minél inkább megkönnyíttessék, meg volt tiltva úgy a munkálkodás, mint a másokkal, még az intézet hivatalnokaival való érintkezés is.¹⁶ Philadelphiában a magányrendszer végrehajtása eleinte olyan szigorú volt, hogy az elítélteket a magánzárkából soha ki nem engedték, sem pedig hozzájuk senkit be nem engedtek.¹⁷ Idővel engedtek a

¹⁴ Angyal, Előadásai 383. old.

¹⁵ Finkey, Büntetőjog 396. old.

¹⁶ Angyal, Előadásai 383. old.

¹⁷ Kriegsmann 31. old.

rendszer szigoruságából, így például Philadelphiában 1829-ben már hiányzott a munkatilalom, mert belátták, hogy a szabadságvesztésbüntetésnek egyik célja, hogy az erre ítélték a büntetés után mint társadalmilag megjavított egyének kerüljenek vissza a szabad életbe, s hogy erre a teljes magány nem alkalmas. A tulságba vitt elszigetelés azért is visszatetszést keltett, mert könnyen megbonthatja az elítéltek lelki egyensúlyát, s sokszor örüléshez vezethet. A magányrendszernek további hátránya még abban is rejlett, hogy szigorú keresztülvitele, a stallók, sétaudvarok létesítése rendkívül sok költséggel járt. Így idővel kialakult a magánelzárás rendszerének javított neme, az elkülönítési rendszer, mely ez idő szerint legkövetkezetesebben Belgiumban van megvalósítva.

Az *elkülönítési rendszer* mellett a főtörekvés oda irányul, hogy az elítélteknek egymással való érintkezése megakadályoztassék, s hogy az elítéltek egymástól elkülönítessenek. Ezért lényege éjjel-nappal magánzárka, továbbá a letartóztatottaknak állandó munkáltatása, sűrű látogatás az intézet tisztviselői, a tanító, lelkész, munkavezetők, s patronusok részéről. Így igyekeztek a tulságba vitt elszigetelés hátrányain segíteni. A látogatásoknak célja, hogy a magány csendje megtöressék, s hogy az elítéltek lelki rugékonysága fentartassék.

Itt is két áramlat észlelhető. Az enyhébb áramlat megelégszik azzal, hogy a letartóztatottak állandóan magánzárkákban tartatnak, s hogy az intézet folyosóin való közlekedés, a templomban való időzés, a tanítás, s séta ideje alatt az egymással való társalgástól el vannak tiltva, hogy szigorú felügyelet alatt tartatnak, s hogy a séta alatt egymástól 8—10 lépésnyi távolságban lépkednek. Ellenben a szigorubb áramlat nem elégszik meg ezzel, hanem megkívánja azt is, hogy az elítéltek az iskolai tanítást és istentiszteletet külön fülkében hallgassák, hogy sétájukat elkülönített sétaudvarokban végezzék. S nehogy az intézet folyosóin való időzés alatt egymás arcát láthassák, s egymást

felismerhessék, megkívánják, hogy a magánzárkán kívül az arcukat eltakaráó álarcot viseljenek, melyen csak két szemük részére van nyílás.

A magánelzárás rendszere ellen felhozott *kifogások* között a legjelentősebb az, hogy a magánelzárás mellett az elítéltek egészsége könnyen kárt szenved. Hogy az elítéltek lelki egyensulya is könnyen meginóg, s hogy a magánelzárás rendszere mellett az elítéltek között sokkal nagyobb a lelki beteg elítéltek száma, mint más büntetésvégrehajtási rendszer mellett.¹⁸ Kétségtelen, hogy a magánelzárás az elítéltek egészségi állapotára való hatását bizonyos mértékben megéreztetni. Mégis véleményünk az, hogy megfelelő táplálkozás, sétáltatás, a tisztviselőknek, esetleg a patronusoknak megfelelő számú látogatása mellett, különösen ha az elítélteknek munkáltatásáról kellő gondoskodás történt, a magánelzárás mellett sem kell attól tartani, hogy az elítéltek egészsége kárt szenved, különösen az esetben, ha a magánelzárás nem terjed túl hosszú időre. — Másrészt a magánelzárás rendszerének e tekintetben meg van az az előnye, hogy mellette válik leghamarább lehetőségessé ragályos betegségek továbbterjedésének megakadályozása.

A magánelzárás ellen felhozzák azt is, hogy mellette aránylag sok letartóztatott lesz öngyilkossá. Ennek oka nem a magánelzárás lényegében keresendő, hanem abban, hogy a magánelzárás mellett az elítéltek inkább jutnak tudatára reménytelen helyzetüknek, bűnösségüknek, sivár jövőjüknek; szégyenérzetük a magánelzárásban hamarabb támad fel. Ezt igazolja az a körülmény is, hogy a visszaesők között aránylag sokkal kevesebben lesznek öngyilkosokká, ezeket helyzetük sokkal kevésbbé csüggeszti el, mint az első ízben bűnözőket.¹⁹

További kifogás, hogy a magánelzárás az ember természetével van ellentétben, s hogy természetellenes az embert állandó magányosságra kárhoztatni.

¹⁸ Würth 304. old.

¹⁹ Helle 39. old. — Baer 175. s köv. old.

Hogy a magánelzárás nem valósítja meg a büntetésnek valódi célját, nem neveli az embert társas életre.²⁰ A magánelzárás mellett az elítéltnak nincs alkalma akarátának nevelésére. Az elítélt akarátának gyakorlatában oly annyira meg van kötve, hogy rosszat nem tehet, jóra pedig nincs alkalma. Nincs alkalma akarátának nevelésére.²¹ A magánelzárás mellett nincs megfelelő átmenet a börtönből a szabad életbe. A börtönügyi tisztviselőkkel, munkavezetőkkel való érintkezés teljesen eltér a szabad társas élet formáitól.

A magánelzárás nem igazságos, mert hatása egyenlőtlen, amennyiben az elítéltetése előtt a szabadban foglalkozott egyénre nézve összehasonlíthatatlanul nyomasztóbb, mint a zárt helyen foglalkozott iparosra, gyári munkásra.

A magánelzárás ellen felvetik még azt is, hogy mellette az elítéltek munkájának ellenőrzése általában nehezebb és hogy hamarabb eshetik meg, hogy az elítéltek titokban tisztviselők, munkavezetők vagy fegyőrök részére végzendő munkára vállalkoznak. Továbbá — alaptalanul — kifogásként felhozzák, hogy mellette az elítélteknek foglalkoztatása sok akadályba ütközik, mert csak kevés munkanem honosítható még a csekély kiterjedésű magánzárkában.²²

Végül kifogás tárgyát képezi az is, hogy a magánelzárás rendszerének végrehajtása nagy anyagi áldozatokkal jár. Hogy a magánzárkák létesítése, berendezése tetemes költséget okoz.²³

Ezen hátrányokkal szemben elvitázhatatlan *előnye* a magánelzárás rendszerének, hogy az erkölcsileg romlottabbaknak társaikra való mételyező hatásától nem kell tartani. Lehetetlen, hogy a letartóztatottak egymást elrontsák. A közös elzárás mellett — még hallgatási tilalom, vagy leggondosabb osztályozás mellett is — a contagium káros hatásától kell tartani. Az elítélteknek falak által egy-

²⁰ Riecke VII. old.

²¹ Würth 338. old.

²² Würth 339. old. — Helle 26. s. köv. old. — Langer 102. old.

²³ Cuche 316. old. — Würth 340. old.

mástól való elkülönítése esetében az elítélteknek egymással való érintkezésének legtisztosabban van eleje véve.²⁴ S a magánelzárás mellett a letartóztatottak nem kényszerülnek arra, hogy akaratuk ellenére talán erkölcsileg romlottabbak társaságában legyenek, ami az erkölcsileg jobb érzésűekre nézve a büntetésnek jelentős súlyosbítását jelenti.

Az a körülmény, hogy a magánelzárás mellett az elítélteknek egymással való összebarátkozása lehetetlenné válik, kizárja azt a lehetőséget, hogy szabadulásuk után a börtönben volt társaik ismeretsége boldogulásukat veszélyeztetni fogja.²⁵ Magánelzárás mellett a szabadulás után elkövetendő bűncselekmények tervezgetésére és büntársaknak a börtönben való szerzésére sem nyílik alkalom.²⁶

A magánelzárásnak egyik nagy előnye abban rejlik, hogy mellette anélkül, hogy az elítéltnak testi fájdalmat okoznánk, a szabadságvesztésbüntetés szerfelett érzékeny-nyé és hathatóssá válik. Az elhagyottság érzése, a magány csendje, a vigasztaló emberi szónak hiánya még a legkeményebb szívet is megtöri, s lelkiismeretét megszólaltatja. A magánelzárás mellett az elítéltek magábaszállására, bűnbánatára inkább van remény. A társaiktól elszigetelés, a folytonos egyedüllét, a munkán kívül minden egyéb szórakozás hiánya erre a legalkalmasabb. A magány a lélek szeméit a belsőre irányozva, a bűnös előtt cselekményének rúttsága teljes meztelenségében tűnik fel. Így képen a letartóztatottnak a vallás, a tanítás iránti fogékonysága is nagyobb.²⁷

A magánelzárás rendszere mellett azzal is érvelnek, hogy a szabadságvesztésbüntetés hatását sokkal intenzívebbé teszi, mint más büntetésvégrehajtási rendszer.

²⁴ Würth 293. old.

²⁵ Cuche 312. old. — Riecke 11. old.

²⁶ Mittermaier, Gefängnisverbesserung 11. old.

²⁷ Balogh 232. old. — Helle 53., 65. old. — Mittermaier, Gefängnisverbesserung 11. old. — Pulszky-Tauffer 94. old. — Riecke 12. old. — Würth 297. old.

Azáltal, hogy az elítélt állandóan a magánzárkában való tartózkodásra van kárhóztatva, legjobban ébred tudatára tehetetlenségének az állammal szemben, amelynek jogrendjét megsértette.²⁸ Ennek következtében a magánelzárás rendszerének javára írható, hogy mellette a büntetés aránylag rövidebb idő alatt valósítja meg ugyanazt a javító hatást, melyre más rendszer mellett, így különösen a közös elzárás mellett, hosszabb időtartamra van szükség.²⁹ Ez az oka annak, hogy Belgiumban, amennyiben a letartóztatott szabadságvesztésbüntetését tényleg magánzárkában tölti ki, büntetésének idejéből fokozatosan emelkedő több-több százalék levonandó. E levonási rendszernek alapgondolata az is, hogy a magánelzárás súlya a tartalommal fokozatosan nő, négy-öt évi elkülönítés után minden további félév felér egy évvel, hat-hét év után minden három-négy hónap egy-egy évvel öregíti a foglyot.³⁰

A magánelzárásnak további előnye abban rejlik, hogy mellette könnyű a fegyelem megóvása. Igazolja ezt az a körülmény, hogy a magánelzárás mellett aránylag sokkal kisebb a fegyelmi büntetések száma, mint más börtönrendszer mellett.³¹

Végül a magánelzárás mellett a börtönök tisztasága hamarabb óvható meg, mint a közös elzárás mellett.³²

A felsorolt előnyök és hátrányok képezik részben okát annak, hogy a törvényhozások a magánelzárás rendszerét többnyire csak a rövidebb tartamu szabadságvesztésbüntetések végrehajtásánál alkalmazzák, ellenben a hosszabb tartamu büntetéseknél azt csak a büntetés első, kis részére fogadták el.

A rövidebb tartamu szabadságvesztésbüntetés vég-

²⁸ Krohne 248. old.

²⁹ Würth 342. old.

³⁰ Finkey 38. old.

³¹ Würth 301. old.

³² Baer 174. old.

rehajtásra Hollandia, Francia-, Svédország, Norvégia, Anglia, Baden fogadta el a magánelzárás rendszerét. Belgiumban ellenben egészen 10 évig terjedhet a magánelzárás.³³

III.

A közös elzárás hátrányainak kiküszöbölésére legalkalmasabbnak a magánelzárás rendszere mutatkozott; ennek keresztülvitele azonban többféle akadályba (például a nagyszámu magánzárka létesítése) ütközött. Így aztán a közös elzárás hátrányainak, elsősorban a contagium hatásának kiküszöbölését más módon, a *hallgatási vagy auburni rendszer*, — illetve az osztály vagy genfi rendszer segítségével kísérelték meg.³⁴

A hallgatási rendszer az 1823-ban megnyitott auburni (New-York állam) intézetről vette nevét, ahol az elítéltek nappal közös termekben együtt dolgoztak, éjjelre azonban külön zárkákban voltak elzárva. A nappali közös munka alatt a letartóztatottaknak nem volt szabad egymással beszélniök, a hallgatás a legszigorubb fenytékkal, ostorral tartatott fenn.

A szigoru tilalom a közlekedésnek minden módját, még az egymásnak való jeladás kísérlétét is büntetéssel sujtotta. A fegyörök kötelessége volt a csend fentartására szüntelen vigyázni, e szabályok áthágását rögtön és a leghathatósabban büntették. Az elítélteknek egész élete, reggel a felkelés, a zárkák elhagyása, napközben a munka, az evés, a séta, este a lefekvés a legmélyebb hallgatás mellett történt. A nyugalom, mely az annyi foglyot befogadó börtön falai között uralkodott, a halál csendjéhez hasonlított.³⁵

A hallgatási rendszernek legnagyobb *hátránya* abban rejlik, hogy a letartóztatottaktól az emberi természettel ellentétben álló magatartást kíván meg. Természetellenes

³³ Finkey, Büntetőjog 397. old.

³⁴ Kriegsmann 71. old.

³⁵ Pulszky-Tauffer 82. s köv. old.

eljárás az évekig együtt levő elitélteket az egymással való társalgástól eltiltani. A társalgás, az egymással való beszédre indító ösztön az embernek kiirthatatlan tulajdonsága. Ha ezt megakadályozzuk, ez csak arra fog vezetni, hogy a letartóztatottak titokban fognak egymással érintkezni³⁶.

A hallgatás kieroszakolása az elitéltekre nézve teljesen felesleges fájdalmat okoz. S ez igazságtalan annyiban is, mert gyakran a legkevésbé romlott és az intézetben legjobban viselkedő és legszorgalmasabb elitéltekre nézve sokkal nagyobb fájdalommal jár, mint a legromlottabb, visszaeső és legképmutatóbb elitéltekre nézve.^{36a}

A hallgatás kieroszakolása csak embertelen fenytéssel történhetik, s a szükséges testi fenyték alkalmazása a felügyelő személyzet önkényeskedésére és kegyetlenkedésére vezethet.

Téves feltevés volna azt hinni, hogy a hallgatás tilalma által a contagium veszélye ki van küszöbölve. Ha szóval nem is tudnak egymással közlekedni, jelekkel, s más uton-módon elég alkalom nyílik arra, hogy egymással érintkezzenek. A gyakorlatban számtalan eset mutatja, hogy helyes ez a feltevés. Megtörtént, hogy az olyan intézetben, ahol hallgatási tilalom volt meghonosítva, a letartóztatottak ezen tilalom ellenére megtudták elitélt társaik családi viszonyait, azok hozzátartozóinak pontos címét; sőt megesett, hogy az előbb szabadult elitélt elment még börtönben levő társának családjához, és azon ürügy alatt, hogy a letartóztatott küldte és az kéreti, pénzt és más értéktárgyakat csalt ki a rokonoktól.³⁷ A bedfordi (Anglia) javító intézet káplánja említi fel, hogy a letartóztatottaktól hallotta, hogy azok a hallgatási tilalom ellenére megtudják egymástól a betöréseknél, lakatok feltörésénél követendő legalmasabb módokat.³⁸

³⁶ Baer 168. old.

^{36a} Würth 284. old.

³⁷ Würth 280. old.

³⁸ Würth 282. old.

A hallgatási rendszer egyébként semmi biztosítékot sem nyújt az elítéltek belső erkölcsi átalakítása és megjavítása iránt. Ami az önuralom begyakorlását illeti, hiányos, mert a megtartóztatásnak csak egy nemét kívánja az elítéltektől. S éppen olyan tekintetben kíván az elítéltektől önuralom gyakorlást, aminek szabadulásuk után hasznát nem látják. A hallgatási rendszer a mozgalmas társadalmi élethez szokott ember lelki megjavítását nem mozditja elő.

Minthogy a hallgatási tilalom csak fegyelmi büntetések kiméretlen alkalmazása által valósítható meg, a hallgatási rendszer szerinti intézetekben tulgyakori fegyelmi büntetésektől kell tartani. Angliában több intézetben gyűjtött adatok szerint 1840-ben 100—100 letartóztatottra naponta 6—7 fegyelmi büntetés esett.³⁹

A hallgatási rendszernek további hátránya az, hogy a beszédtiltás folytán a letartóztatottak tüdeje nélkülözi azt a szükséges működést, melyet egyébként a beszéd folytán végez, a tüdő állandóan pihen. Ezért a hallgatási rendszernél az elítéltek tüdejének megbetegedésétől is tartani kell.⁴⁰

Végül hátrányául róható fel a hallgatási rendszernek az is, hogy szigorú megvalósítása végett nagy és rendkívül ügyes személyzetet kívánván, nagy költségekkel jár.⁴¹

A hallgatási rendszer Auburnon kívül 1844 körül néhány francia és angol intézetben, továbbá Belgiumban: Gent-ben és Namur-ban, valamint néhány német börtönben, mint Bruchsal-ban és Halle-ban, végül Svájcban Bernben és Sanct-Gallen-ben volt meghonosítva. A hallgatási rendszer sehol sem volt hosszabb életű; a tapasztalat azt mutatta, hogy megvalósítása lehetetlen, s hogy a kontagium veszélyének kiküszöbölésére nem alkalmas.⁴²

³⁹ Würth 278. old.

⁴⁰ Baer 169. old.

⁴¹ Würth 287. old.

⁴² Julius 214. old. — Würth 274 és 291. old.

IV.

A közös elzárásban levő elítélteknek egymással való érintkezésével járó contagiozus veszély kiküszöbölését *osztályozási vagy a genfi rendszer* által is megkísérelték. Ezen rendszernek lényege, hogy az elítéltek az elkövetett bűncselekmény sulya szerint osztályoztatnak, s a törekvés oda irányul, hogy az elítéltek olyképpen osztassanak be osztályokba, hogy az erkölcsileg hasonló fokon levő elítéltek kerüljenek össze, s így az egymással való érintkezés által, minthogy erkölcsileg hasonló fokon állanak, egymásnak erkölcsi ártalmára ne lehessenek.

Az osztályozási rendszert legelőször Genf-ben honosították meg legkövetkezetesebben, s ezért nevezik az osztályozási rendszert genfi rendszernek is. Genf-ben 1822—1825-ig épült 600,000 forint költséggel az 50, hat hétnél hosszabb tartamu szabadságvesztésbüntetésre ítélt befogadására szolgáló intézet.⁴³ Genf-ben a letartóztatottakat négy osztályba sorozták. Az intézetbe való felvételükkor az első osztályba a legsúlyosabb beszámítás alá elő bűncselekmények miatt elítéltek és a visszaesők, — a második osztályba a közepes sulyú cselekmények miatt elítéltek, valamint az első osztályból jó magaviselet folytán ide előléptetettek, soroztattak, — a könnyebb vétségek miatt elítéltek és a javuló félben levő büntetettek képezték a harmadik osztályt, — végül a negyedik osztályba a fiatalok büntetettek, és a harmadik osztályban jó magaviselet által kitünt letartóztatottak kerültek. A büntetés elején a letartóztatottakat magánelzárásban tartották, melynek tartama az alacsonyabb osztályokban hosszabb volt; tartama az osztályok szerint 3 nap és 3 hónap között váltakozott. Jó magaviselet esetén a letartóztatottak magasabb osztályba juthattak, rossz magaviselet esetén pedig — kivéve a fiatalok — alsóbbra helyezték.⁴⁴ A 3 nap — 3 hó-

⁴³ Julius 183. old.

⁴⁴ Pulszky-Tauffer 90. s köv. old.

napos magánelzárás után a letartóztatottak osztályok szerint elkülönítve közös elzárásba kerültek. Itt nyilvánult meg tulajdonképpen az osztályrendszernek az az alapelve, hogy a különböző erkölcsi fokon álló elítéltek egymással össze ne kerüljenek, s hogy az erkölcsileg jobbaknak az erkölcsileg alacsonyabb fokon állókkal való érintkezése meggátoltassék. Itt érvényesült az a törekvés, hogy egy csoportba a hasonló erkölcsi fokon állók kerüljenek együvé. — A magasabb osztályokban az elítéltek nagyobb munkabérben, és fokozatosan több és több kedvezményben részesültek. Egyébként a letartóztatottak tisztaságára, a mértékletességre, s a folytonos elfoglaltságra különös gond fordított.

Az osztályrendszerben tehát a jó magaviseletet és munka közben szorgalmat tanusító elítéltek fokenként magasabb, s több kedvezményt biztosító osztályba juthatnak. Az elítélteknek a büntetés elején valamely osztályba való beosztása rendszerint bizonyos személyes tulajdonságtól, mint az elítélt korától (fiatalkoru, felnőtt egyén), előéletétől (büntetlen előéletű, visszaeső) van függővé téve. Ellenben a büntetés tartama alatt magasabb, vagy alacsonyabb osztályba való átlépés rendszerint az elítéltnak magaviseletétől és a munka közben tanusított szorgalomtól függ.

Genf-ben a letartóztatottaknak az intézetben való felvételekor az egyes osztályokba való beosztása, illetve később magaviseletüknek megfelelően egy osztályból a másikba való áthelyezése negyedévenként bizottság által történ⁴⁵, ennek eszközlése azonban az intézet igazgatójára is bízható.

Áttérve az osztályozási vagy genfi rendszernek *méltatására*, ki kell mindenekelőtt emelnünk, hogy az osztályrendszer abból a téves feltevésből indul ki, hogy a romlottság foka a külvilág által észlelhető, hogy így az elítélt a

⁴⁵ Holtzendorff-Jagemann I. köt. 104. old.

többi büntetett között erkölcsi állapotának megfelelően elhelyezhető, hogy az erkölcsi romlottság foka mindig a büntett súlyához áll arányban, és hogy a visszaesőnek szükségképpen erkölcsileg romlottabbnak kell lennie mint az első ízben bűnösnek.^{45a} Egyéb körülményeket is figyelemben kellene részesíteni, így például a bűncselekmény indokát és kivitelét. Ha pedig a későbbi osztályozásnál, az egyik osztályból a másikba való áthelyezésnél az intézetben tanusított javulás fokát akarjuk figyelembe venni, lehetetlen lévén a letartóztatott erkölcsi lelkületén keresztül látni, tág teret nyitunk a képmutatásnak.⁴⁶

Az osztályrendszer keresztülvitelének egyik másik nehézsége abban rejlik, hogy amennyiben csak kevés osztályt létesítünk, eleve ki van zárva az elítélteknek erkölcsiségüknek megfelelő osztályozása s így nem érjük el azt a célt, hogy az erkölcsileg jobb érzésűek további megromlását megelőzzük. Sok igazság van Wahlberg ama kijelentésében, hogy: Csak ha mindegyik elítélt részére külön osztályt létesitenénk, szűnne meg az a veszély, hogy az elítéltek egymást megrontsák.⁴⁷ Számos osztály létesítése azonban leküzdhetetlen akadályokba ütközik (például különbségtétel nehézsége is.).

Az osztályrendszernek további hátránya abban rejlik, hogy kielégítő keresztülvitele csak kisebb létszámú (mint a milyen a genfi börtön volt, ahol 1826—1842-ig átlag 30—60 letartóztatott volt elhelyezve^{47a}) börtönben lehetséges, mert csak ott lehet minden egyes letartóztatottat szemmel kísérni, ellenben nagyobb számú elítélt befogadására hivatott börtönben az osztályozási rendszer keresztülvitele alig képzelhető el.⁴⁸ Aubanel, aki 18 éven át állt a genfi börtön-

^{45a} Würth 217. old.

⁴⁶ Pulszky-Tauffer 92. s köv. old. — Würth 347. s köv. old.

⁴⁷ Baer 171. old.

^{47a} Würth 219. old.

⁴⁸ Pulszky-Tauffer 93. old.

élén, maga is elismerte, hogy az osztályozási rendszer csak szerfelett kis létszámú intézetben vihető keresztül.⁴⁹

Az osztályrendszer megvalósításának további akadálya, hogy keresztülvitele a börtönügyi tisztviselőktől lélektani és nagy emberismeretet, továbbá teljes elfogulatlanságot és pártatlanságot feltételez.⁵⁰

Az osztályrendszer nagyon alkalmas arra, hogy valamely más börtönrendszer keretében a hasonló erkölcsi fokon álló elítéltek összeválogatására, a fiatakoruaknak a felnőtt büntetésektől, az első ízben bűnözőknek a visszaesőktől való elkülönítésére szolgáljon,⁵¹ amint az például hazánkban történik,⁵² azonban nem alkalmas az osztályozás arra, hogy valamely büntetésvégrehajtási rendszer egyesegyedül ez alapon épüljön fel. Az osztályozás a közösen dolgozó letartóztatottak között elengedhetetlen, s e tekintetben mindegyik állam — habár különböző szempontok szerint — alkalmazza; ily módon bő alkalom nyílik az osztályrendszer előnyeinek értékesítésére.

V.

Az *Obermayer-féle*, vagy megvalósításának helye szerint elnevezett *müncheni rendszernek* lényege az volt, hogy a nappali közös elzárásban végzendő munka idejében a fegyelemnek megtartására maguk a letartóztatottak ügyeltek.

A letartóztatottak közös elzárásban voltak, eleinte hallgatásra kényszerítve, később — kedvezményként — a társalgás meg volt engedve.

A már ismertetett börtönrendszerektől főleg abban különbözött, hogy a fegyőri őrizet csökkentése mellett,^{52a} a fegyelem fentartása magukra az elítéltekre volt bízva,

⁴⁹ Würth 348—349. old.

⁵⁰ Würth 348. old.

⁵¹ Kriegsmann 192. old.

⁵² Dárday 373. old.

^{52a} Riecke 30. old.

akik kötelesek voltak egymásra felügyelni, s kötelesek voltak egymást fegyelemsértés esetén feljelenteni.

A letartóztatottak megjavítására főleg jó példaadás, emberséges bánásmód, pontosság, haszontalan beszélgetés megakadályozása által törekedtek. Fegyelmi eszközként csak megrovás, fokozott munka, böjtölés, és sötét zárkába való bezárás alkalmaztatott. E rendszernek főeszköze az a nagy befolyás, melyet az intézeti személyzet a folytonos érintkezés és felügyelet által az elítéltekre gyakorol. Képzeltető, hogy ilyen nehéz feladat hárult a személyzet vállára, elsősorban az intézet igazgatójára: Obermayer-re, aki szakmájában igen ügyes és szakavatott ember hírében állott.⁵³

A siker elsősorban annak a hatásnak volt köszönhető, melyet Obermayer a letartóztatottakra gyakorolni tudott, Obermayer ebbeli érdemeit még ellenfelei is fentartás nélkül elismerték.⁵⁴ Obermayer mindenekelőtt a letartóztatottak egyéniségét igyekezett megismerni. Az elítéltek egyéniségének megismerése után arra törekedett, hogy az intézet egyes szobáiban a letartóztatottak úgy legyenek elosztva, hogy ott a jobb érzésűek lévén tulsúlyban, ezeknek szava legyen döntő.⁵⁵ Egy helyiségben 20—30 elítélt volt elhelyezve, ezek mintegy külön testületet képeztek, s mintegy egyetemlegesen feleltek cselekedeteikért.⁵⁶ Ha egyikük rossz magaviseletet tanusított, vagy a munkában hanyag volt, Obermayer ezt az illető 20—30 elítélt együttes szégyenének tekintette. Ilyképpen igyekezett a letartóztatottak tisztességérzetét felkelteni, és őket jó magaviseletre készíteni.⁵⁷ Ámbár az intézetben nem hiányzott a szükséges szigor, mégis Obermayer arra törekedett, hogy jó szóval tartson rendet. A botbüntetés az intézetben ugyan

⁵³ Pulszky-Tauffer 79. s köv. old.

⁵⁴ Kriegsman 62. old.

⁵⁵ Riecke 34. old.

⁵⁶ Riecke 31. old.

⁵⁷ Riecke 37. old.

nem volt formálisan megszüntetve, mégis Obermayernek (12 évet meghaladó) hivataloskodása alatt alkalmazva nem lett.⁵⁸

Míg a fentebb ismertetett osztályrendszernél a törekvés oda irányult, hogy az elítéltek között az erkölcsileg jobb érzésűek a rosszabbaktól elkülöníttessenek, addig a most ismertetett Obermayer-féle rendszer éppen a jobb érzésűeknek az erkölcsileg alacsonyabb fokon állókra gyakorolt hatása által akart eredményt elérni. A rossz elemeknek részekre szedése által igyekezett azoknak káros hatását gyengíteni. Míg az osztályrendszernél az erkölcsileg alacsonyabb fokon állóknak a jobbak társaságából való kiküszöbölésére törekedtek, addig az Obermayer-féle rendszerenél éppen ellenkezőleg megfelelő számú jobb és kevésbé jó viselkedésű elítéltnak együttesen való elhelyezésére törekedtek, hogy az egymással való együttlét során a csoportban lévő erkölcsileg jobbak szava győzzön.⁶⁰ Minthogy ez a rendszer éppen a társas együttlétben a jobbaknak a rosszabbakra való hatására van felépítve, elnevezték azt „*társadalmi*” rendszernek is.

Az Obermayer-féle rendszernek legnagyobb *hátránya* abban rejlett, hogy az elítéltek egymásra felügyelni, társaik fegyelemsértéseit feljelenteni tartoztak. Ezen egymásfelletti kémkedés intézménye a legszerencsétlenebb következményeket eredményezte. Kölcsönös bizalmatlanságot szült, s amint a tapasztalat mutatta, a feljelentők rendesen a legromlottabb és legképmutatóbb letartóztatottak voltak.⁶¹ Sőt volt ennek még szomorubb következménye, amennyiben megesett, hogy a feljelentő és a feljelentettek közötti gyűlölet annyira fokozódott, hogy a feljelentőt bosszúból megölték.⁶²

Tartós eredményt ez a rendszer nem tudott felmu-

⁵⁸ Riecke 5. old.

⁶⁰ Riecke 31., 46. old.

⁶¹ Pulszky-Taufer 79. old.

⁶² Mittermaier, Gefängnisverbesserung 3. old.

tatni. A megjavultak többnyire azok közül valók voltak, akik a gonosztevői pályával még nem ismerkedvén meg s csupán könnyelműségnek vagy csábításnak lévén áldozatai, a büntetés által észre térítették, s a börtön közösségében is meg tudták magukat a ragálytól óvni, s a börtönben hasznos mesterséget tanulva, szabadulásuk után boldogulni tudtak.⁶³

Hogy ez a rendszer mennyire volt Obermayer működésével és egyéniségével összeforrvá, legjobban igazolja az a körülmény, hogy Obermayer működésével egyben ennek a rendszernek léte is megszűnt.⁶⁴

VI.

A *fokozatos rendszer* a XIX. század közepén fejlődött ki Angliában.

Az *angol fokozatos rendszer* abban áll, hogy a hosszabb időtartamu szabadságvesztésbüntetésre ítélték három fokozatban állják ki büntetésüket. Először bizonyos rövidebb ideig magánzárkába helyeztetnek, hogy megbánásra és javulásra indíttassanak. Aztán nappal közös elzárásban társaikkal együtt végzik munkájukat, s csak éjjelre vannak elkülönítve. Végül ha büntetésük nagyobb idejét kitöltötték, s jó magaviselet által megérdemlik, a hátralévő időre feltételesen szabadlábra helyeztetnek, s ha a feltételes szabadlábrahelyezés ideje alatt magaviseletük ellen kifogás nem merült fel, a büntetésnek hátralévő része elengedettnek tekintetik.

Az angol fokozatos rendszernek továbbfejlesztése az *ir vagy Croffton-féle fokozatos rendszer*, melyet Croffton Walter valósított meg 1856-ban az irországi börtönökben. Az ir fokozatos rendszerben az elítélt négy fokozaton megy keresztül. Az első fokozat a magánelzárás, a második a közös elzárás, úgy mint Angliában; a harmadik — eltérően az angol fokozatos rendszertől — a közvetítő intézetbe

⁶³ Pulszky-Tauffer 79. s köv. old.

⁶⁴ Holtzendorff-Jagemann I. köt. 203. old. — Riecke 42. old.

való szállítás, melyben a letartóztatott félig már szabad munkásnak tekintetik. Ha a közvetítő intézetben jól viselkedett, úgy — hasonlóan, mint az angol fokozatos rendszerben — feltételes szabadságra bocsáttatik. Az ir fokozatos rendszer tehát csak a közvetítő intézet intézményének a közös elzárás időszaka és a feltételes szabadonbocsátás közé való beszurása által különbözik az angol fokozatos rendszertől.

A fokozatos rendszernek alapeszméje az, hogy az elítélt rendszeresen és fokozatosan legyen a szabadság visszanyeréséhez hozzászoktatva.⁶⁵

A közös elzárás és a magánelzárás összeköttetésének eszméje nem új, ez — amint láttuk — a genfi vagy osztályrendszerénél is megkíséreltetett.⁶⁶ Az elítélt a magánelzárásból a közös elzárásba, majd a közvetítő intézetbe, illetve feltételes szabadságra kerülván, fokozatosan készíttetik elő a szabad életre.

A büntettek nevelése, megjavítása a magánzárkában kezdődik, ott lelkiismeretük megszólalását semmi sem zavarja, ott jöhetnek bűnösségük teljes tudatára. A magánzárkában egyhangú és unalmas munkával foglalkoztatandók, hogy lelkiismeretük megszólalását az unalom érzete is elősegítse. A magánzárkában később az intézet tisztviselőinek, a lelkésznek és a tanítónak látogatását fogadhatják, hozzátartozóiknak levelet írhatnak, s amennyiben jól viselkednek, s szorgalmasan dolgoznak, lassanként több és több kedvezményben részesíthetők. A büntetéssel járó kényszer mindinkább enyhül, a kedvezmények gyarapodnak, majd az elítéltek közös elzárásba kerülnek. Így történik az elítéltek akaratának nevelése, az önmérséklet begyakorlása. A jó magaviselet és a szorgalom elismerése az elítéltben meglegedést szül, önbizalma és a jövő boldogulása iránti reménye is növekedik. Az állandó munkára

⁶⁵ Finkey, Büntetőjog 398. old.

⁶⁶ Pulszky-Tauffer 114. old.

való szorítás folytán a letartóztatott hozzászokik a szorgalmas munkához, s az így szerzett ismeretek is elősegítik jövő boldogulását. A fokozatos rendszer a büntetéssel párosult kényszernek fokozatos enyhülése által igyekszik az elítéltet emberi jogainak, szabadságának észszerű és helyes használatára szoktatni. Hogy ez a cél eléeressék, kell a büntetés során több időszakot megkülönböztetni, melyek során az elítélt helyzete fokozatosan javul. Az elítélt így tudatára ébred annak, hogy kifogástalan magaviselete helyzetének állandó és fokozatos javulását vonja maga után. Az egyes fokozatok szoros kapcsolatban állanak egymással. Az első stadium, a magánelzárás stadiuma az elítéltnak a jogrend ellen szegülő akaratának megtörésére szolgál; a közös elzárás során pedig akaratának nevelésére, helyes használatára szoktatandó.⁶⁷

A közvetítő intézetnek célja a fegyencnek a szabadságra való fokozatos előkészítése. Itt a letartóztatott fél-szabadságot élvez, az itt elhelyezett alig lát őrt, félig már szabad munkás, gyakran érintkezik a közönséggel; itt az elítélt már közönséges munkás ruhát visel, különböző megbízásokat teljesít, természetesen kellő felügyelet mellett. Mintegy megkísértése az elítéltnak, hogy önuralmat és önfegyelmet gyakoroljon maga felett, mert a közvetítő intézetben nincs fegyelmi büntetés, bárminemű fegyelmi kihágás esetén a közvetítő intézetből visszakerül a börtönbe. A közvetítő intézet célja az is, hogy az elítélt és a szabad lakosság közötti érintkezésre átmenet legyen. Erre különösen azért van szükség, hogy az elítéltnak a szabad életbe való visszatérése megkönnyíttessék. Munka és alkalmazás hiánya, a közvéleménynek az elítéltekkel szemben való előítélete az elítélteknek szabadulásuk utáni boldogulását rendkívül megnehezíti. Ezen nehézségek leküzdésére is módot akar nyújtani a közvetítő intézet. A közvetítő intézetnek rendeltetése tehát az, hogy az elítéltek szabadságuk

---

⁶⁷ Aschrott 191. old.

mentül tágabb keretekben s mentül kisebb felügyelet mellett való használatára begyakoroltassanak. A közvetítő intézet a szabadságra való fokozatos előkészítésnek legmegfelelőbb befejezését képezi.⁶⁸

A feltételes szabadlábra helyezés pedig valóságos fénypontja a fokozatos rendszernek. Az a nagy előnye is van, hogy a büntetés kezdetétől fogva munkára és jó magaviseletre serkent, mert az elítélt tudja, hogy kitünő magaviselet és kellő munkálkodás által büntetését megrövidítheti.⁶⁹

A közvetítő intézetekben való bánásmód a betegszoba elővigyázatos szellőztetéséhez hasonlít, a szabadlevegő bebocsátásához, mely nélkül a gyógyítás lassíthatnák, megnehezíthetnék, vagy megakadályozhatnák.⁷⁰ A feltételes szabadonbocsátás pedig olyan, mint a lábadozó betegnek első sétája a szabadban, megkísértjük, tud-e már járni a beteg, de mellette vagyunk, támogatjuk, s ha elesik, visszaviszük az ágyba.⁷¹

Ami már most a fokozatos rendszer *kritikáját* illeti, felhozzák ellene, hogy a közös munka és a közvetítő intézet időszaka során, fentartván az elítéltek közösségét, az erkölcsileg jobb érzésű elítéltek megrontására ad lehetőséget. Erre a kifogásra azzal válaszolhatunk, hogy a fokozatos rendszernek alapelve lévén, hogy a letartóztatottak a büntetés egész folyamán éjjel, és nappal a pihenés ideje alatt mindenesetre külön zárkában legyenek, a közösség csak a nappali munkaórák alatt áll fenn. Amde ennek a közösségnek erkölcsrontó hatása is ellensúlyozva van. Az elítélt tudja, hogy minden gyanus érintkezés kárára van, mert az egymással való érintkezés tiltva lévén, amennyiben rossz magaviseletet tanusít, ezáltal a fokozatos rendszerbe bele

⁶⁸ Aschrott 299. old.

⁶⁹ Angyal 167. old.

⁷⁰ Pulszky-Tauffer 121. old.

⁷¹ Pulszky-Tauffer 209. old.

illesztett osztályrendszer magasabb osztályaiba való előlépése és feltételes szabadonbocsátása halasztást szenved.⁷²

Egy másik kifogás szerint a fokozatos rendszer mellett attól kell tartani, hogy az egyénítés elvének megvalósulása háttérbe szorul. A fokozatos rendszer az elítéltekkel szemben bizonyos sablonszerű elbánást tesz szükség-szerűvé. Félő, hogy ehhez a romlottabb elemek jobban tudván alkalmazkodni, ezek érdemetlenül jobban fognak járni.⁷³

Kifogásolják, hogy a közvetítő intézetben uralkodó enyhe felügyeletre való tekintettel attól kell tartani, hogy a közvetítő intézetben levő letartóztatottak a környék közbiztonságát fogják veszélyeztetni. Ez a kifogás minden alapot nélkülöz. A gyakorlat azt mutatja, hogy a közvetítő intézetbe az elítéltek közül csak a legkifogástalanabb vi-seletűek kerülvén, azoktól nincs mit tartani. S a tapasztalat azt is mutatja, hogy a környékbeli lakosság egyhamar hozzá szokik ahhoz, hogy például mezőgazdasági munka közben a közvetítő intézetben elhelyezettekkel a legközelebbi szomszédságban dolgozik, s hogy a földmives nép a közvetítő intézetben levőket inkább a magukhoz hasonló munkásnak, mintsem letartóztatottnak tekinti.⁷⁴ Csak kevés reménnyel kecsegtet az a terv, mely a közvetítő intézet által szolgáltat célokat biztosabban és olcsóbban a szabadulónak intenzívebb és behatóbb pártfogása által akarja megvalósítani.⁷⁵

Nagy előnye a fokozatos rendszernek az, hogy az elítélteknek alkalmuk nyílik arra, hogy szabadságuk helyes használatára lassanként begyakoroltatnak, s annak helyes használata tekintetében — a közvetítő intézet és a feltételes szabadonbocsátás intézménye által — kipróbáltatnak.

Előnye a fokozatos rendszernek az is, hogy a felté-

⁷² Finkey 92. old.

⁷³ Kriegsmann 201. old.

⁷⁴ Langer 188. old.

⁷⁵ Aschrott 309. s köv. old.

teles szabadonbocsátás intézménye által a szabadságvesztésbüntetés megrövidülése válván lehetségessé, a szabadságvesztésbüntetés megrövidüléséből kifolyólag az elítélthez háruló előnyökön felül a büntetésvégrehajtási költségek is csökkennek.⁷⁶

A fokozatos rendszer főleg a hosszabb tartamu szabadságvesztésbüntetések végrehajtására alkalmas, elsősorban olyan büntetésekkal szemben, akiknek javulására remény van.

Az angol fokozatos rendszer ma kisebb nagyobb eltéréssel a hosszabb tartamu szabadságvesztésbüntetések végrehajtására Németország egyes államaiban, Hollandiában, Olaszországban, Finnországban, Svédországban, és Norvégiában van alkalmazva.⁷⁷

Az ir fokozatos rendszert ellenben egyedül hazánkban lehet feltalálni.

VII.

A *jegyrendszert* vagy feltalálója után elnevezve: *Maconochie-féle rendszert* először 1788-ban Norfolk szigetéen alkalmazták.⁷⁸

A jegyrendszernél az elítélt tulajdonképpen nem bizonyos időre utaltatik a letartóztatási intézetbe, hanem bizonyos meghatározott mennyiségű munka elvégzésére köteleztetik.^{78a} A végzett munka fejében jegyeket kap. S a jegyek számához képest mind több kedvezményben részesül, sőt meghatározott számu jegy megszerzése után feltételes szabadságra is bocsáttatik. Ha bizonyos időszakon belül több jegyet szerez, mint ahány jegy megszerzésére kötelezve van, ezáltal közvetve megrövidül büntetésének tartama.⁷⁹

⁷⁶ Langer 241. old.

⁷⁷ Finkey, Büntetőjog 399. old.

⁷⁸ Angyal, Előadásai 384—385. old.

^{78a} Angyal, Előadásai 385. old.

⁷⁹ Maconochie 30. old.

A jegyrendszer lényegileg abban áll, hogy minden elítélt kap egy lapot, melyre magaviselete minden nap egy bizonyos számú érdemjegyben kifejezve feljegyeztetik. A jegy nagysága főleg a munkában tanúsított szorgalomtól függ. Ha az elítélt egész nap állandóan megfeszített szorgalommal dolgozott és teljesen elvégezte a kiszabott napi munkát, kap, — Angliában például — 8-ast, ha kisebb foku serénységet fejtett ki, 7-est, ha pedig csak mérsékelt szorgalmat tanúsított: 6-ost. A jegyek kiosztása a munkavezető javaslata alapján az intézet vezetője által történik. Vasárnapra az elítélt a hét hat napján kiérdemelt átlagos jegyet kapja. A könnyebb munkákat végzők csak 7 vagy 6 számot nyerhetnek, ha azonban valóban nem képesek keményebb munkát végezni, az igazgatónak joga van az állandóan megfeszített szorgalmuak érdemjegyét felemelni. A betegek általában 6 számot kapnak naponta, azonban ha a betegséget munka közben szereztek, az igazgató magasabb számú jegyet adhat az illetőknek. Bár a jegyek száma elsősorban a munka közben tanúsított szorgalomtól függ, mégis a munka üzemén kívül tanúsított szorgalom is befolyással van a jegyek számára. Mert eltekintve attól, hogy — amint már említettük — a vasárnapon elnyerendő jegyek száma a megelőző héten tanúsított szorgalomtól függ, az intézet vezetője jogosult minden fegyelmi kihágás miatt a már megszerzett jegyek bizonyos számát (Angliában például 6—48) megsemmisíteni, ami érzékenyen érinti az elítéltet, mert így újra kell megszerézni az elvesztett jegyeket, ha több kedvezményt biztosító magasabb osztályba akar jutni, illetve ha feltételes szabadonbocsátására akar számot tartani. Tényleg bizonyos számú jegy megsemmisítése a leggyakoribb és leghatályosabb fegyelmi büntetés a kisebb fegyelmi kihágásokért. A munkajutalom összege is a jegyek számától függ.⁸⁰

Az elítélt által elnyert jegyek száma fogja tehát leg-

⁸⁰ Aschrott 196. s köv. old. — Finkey 75. old.

jobban mutatni, hogy az milyen magaviseletet tanusított, s vajjon munka közben elegendő szorgalmat tanusított-e.

Az a körülmény, hogy az elitelt hány jegyet nyert el, különösen azáltal nyer jelentőséget, hogy a felsőbb s így több kedvezményt, könnyítést, több kényelmet és nagyobb munkajutalmat biztosító osztályba csak bizonyos számu jegy megszerzése után lehet bejutni. Érthető tehát, hogy az elitelt vágyik minél több jegyet minél előbb kiérdemelni, hogy minél hamarabb jusson felsőbb osztályba, különösen a legfelsőbbe, ahonnan bizonyos számu jegy kiérdemlése után feltételes szabadságra bocsátható.⁸¹

Angliában például a hosszabb tartamu fogházra ítéltek négy fokozaton mennek keresztül. Az első fokozatban addig maradnak, míg 224 jegyet kimutatni nem tudnak, itt szigoruan elkülönítve naponta tíz órán át fárasztó munkát végeznek, kemény fekhelyen alszanak, vasárnap szabad levegőn nem járálhatnak, munkajutalmat nem kapnak. A második fokozatban könnyebb munkára alkalmazzatnak, hetenként kétszer alváshoz matracot kapnak, vasárnap szabad levegőn járálhatnak, 20 jegy után munkajutalom fejében egy penny-t kapnak. Ujabb 224 jegy elnyerése után jutnak a harmadik fokozatba, ahol egy héten csak egyszer kell kemény fekhelyen aludniok, már 12 jegy után kapnak egy penny-t, s a munkaidő után könyveket olvashatnak. A negyedik osztályban egyáltalában nincs kemény fekhely, esetleg a fogház épületén kívül a szabadban végzendő munkára alkalmazhatók, 10 jegy után 1 penny-t kapnak munkajutalmul, három havonként egy látogatást fogadhatnak s egy levelet írhatnak.⁸²

Első futólagos megfigyelésre is a jegyrendszer, és az osztály, illetve fokozatos rendszer között hasonlóságot észlelhetünk. Annyiban, hogy a jegyrendszerben, hasonlóan mint az osztály és fokozatos rendszerben, az elitéltek

⁸¹ Finkey 76. old.

⁸² Finkey 77. old. — Aschrott 198—199., 255. old.

osztályokon, illetve fokozatokon mennek keresztül. Ámde ez a hasonlatosság csak látszólagos, amennyiben — amint fentebb már kifejtettük — míg az osztályrendszernél a magasabb osztályba való előlépés bizottság, illetve az intézet vezetőjének határozatától, — a fokozatos rendszerben pedig elsősorban a büntetés bizonyos tartamának kitöltésétől függ, — addig a jegyrendszerben az elítélteknek magasabb fokozatba való jutása attól van függővé téve, vajjon az elítélt kielégítő magaviselete és szorgalma által a magasabb fokozatba való automatikus előlépés alapját képező megfelelő számú jegyet megszerezte-e.

Ha szemügyre vesszük a jegyrendszer *előnyeit és hátrányait*, az első pillantásra nagyon bonyodalmasnak látszik.

A gyakorlatban azonban kitűnik, hogy ez az aggály alaptalan. Kétségtelen azonban, hogy a jegyrendszernek szigorú és igazságos keresztülvitele sok munkával és kezelői teendőkkal jár.⁸³

A jegyrendszernek legnagyobb hátránya abban rejlik, hogy mellette az elítéltnak erkölcsi, benső megjavulásáról alig lehet meggyőződést szerezni. A jegyrendszer inkább csak arról tesz bizonyosságot, hogy az elítélt a jegyrendszer által rája rótt kötelességekhez jól tudott alkalmazkodni, s hogy a jegyrendszerbe jól tudott beleilleszkedni.⁸⁴

Ezenfelül, minthogy az elítéltnak sorsa, az elítéltnak feltételes szabadonbocsátása kizárólag csak attól függ, vajjon a megkívánt számú jegyet megszerezni tudta, az intézet igazgatójának és a tisztviselőknek szerepe kis körre szorítkozik.⁸⁵

A jegyrendszernek legnagyobb előnye abban rejlik, hogy az elítélt szemmel láthatólag tapasztalhatja, hogy magaviselete s a munka közben tanusított szorgalma sorsára milyen döntő befolyást gyakorol.

⁸³ Aschrott 199. old.

⁸⁴ Goldschmidt 312. old.

⁸⁵ Herr 388—389. old.

Másik előnye az, hogy alkalmas az elitélteknek jó magaviseletre és szorgalomra való törekvését azáltal, hogy az elitelt annak hatását lépten nyomon és állandóan érzi, állandóan ébren tartani; s így a jegyrendszer rendkívül alkalmas a jó magaviseletre való ösztönzésre, a munkakedv és a társakkal való verseny fejlesztésére; a jegyrendszer a büntetési intézetek üzemébe eleveiséget, élénkséget önt.⁸⁶

A jegyrendszer Anglián kívül Észak-Amerikában van némely reformatory-ban, és legújabbán hazánkban a dolgházakban meghonosítva.

VIII.

Ha áll az a szabály, hogy valamely állam intézményeit, így különösen jogi intézményeit csak akkor tudjuk megismerni, valóban megérteni és méltatni, ha egyébként is közléte felől tájékozódunk, úgy fokozottan áll ez, ha az Északamerikai Egyesült Államok egy intézményével: a *reformatory*, a *javitó rendszerrel* akarunk megismerkedni.

Rá kell mutatnunk mindenekelőtt arra, hogy az amerikai élet és műveltségi viszonyok a mieinktől elütők. Csak ha nagy vonásokban megismerjük ezeket is, tudjuk a reformatory-kban, a javító intézetekben uralkodó viszonyokat is méltányolni. A szabad élet kellő ismerete nélkül a reformatory-kban uralkodó viszonyok bizaroknak tűnhetnének.

Északamerikában a társadalmi viszonyok közötti különbségek némi tekintetben elmosódnak; az életviszonyok, és a kényelemszeretet valamint műveltség tekintetében a társadalmi osztályok között nem uralkodik olyan különbség, mint minálunk. A lakásviszonyok — berendezés, tisztaság, világítás, központi fűtés, szellőztetés, fürdőszoba — tekintetében a különbségek nem annyira eltérők. Műveltség, politikai érettség, a közviszonyokkal való megismerkedés és az azokkal való állandó kapcsolat, mint pél-

---

⁸⁶ Aschrott 200. old.

dául az ujságolvasás tekintetében is kisebbek a társadalmi osztályok közötti különbségek.⁸⁷

Minden intelligens északamerikai polgár tudatában van annak, hogy ő az Uniónak többi polgáraival egyenjogu tagja.⁸⁸

Csak ezek előrebocsátása után érthetjük meg némileg a letartóztatottaknak az északamerikai börtönökben való helyzetét és azt a viszonyt, mely az intézeti tisztviselők és a letartóztatottak között uralkodik. Ott a letartóztatottban a szabadságvesztésbüntetés alatt nem teljesen alárendelt egyént, hanem teljesjogu állampolgárt látnak. Ennek illusztrálására csak rámutatunk arra, hogy amikor az intézetek vezetői és tisztviselői a zárkákba belépnek, a letartóztatottnak kezét adnak, velük barátságosan elbeszélgetnek; ha idegen jön az intézetet megtekinteni, s ez az igazgatóval belép egy magánzárkába, neki az ott levő letartóztatottat bemutatják, s egymást kézzorítással üdvözlnek, hogy az intézet igazgatója és az intézetbe beutaltak között a közvetlen személyes érintkezésnek nincsenek akadályai,⁸⁹ hogy minden letartóztatott bármikor az igazgatónál kihallgatásra jelentkezhettek, hogy a letartóztatottak az igazgatóval és a tisztviselőkkel — szabadulásuk után is — levelezést folytatnak.⁹⁰

A szabad életben az alacsonyabb osztályokban is divó életmód és kényelem érteti meg velünk azt, hogy a letartóztatottak villanyos világítással, központi fűtéssel, a legujabb technikai vívmányokkal felszerelt zárkákban naponta hust, s fehér asztal mellett több fogásos ebédet kapnak, hogy könyvtár, napilapok és folyóiratok állanak rendelkezésükre, hogy időközönként a reformatory-kban színházi előadások és hangversenyek rendeztetnek, hogy a testedzésre különös

---

⁸⁷ Herr 3. old.

⁸⁸ Finkey, Fiatalkoruak 15. old.

⁸⁹ Winter 33. old.

⁹⁰ Herr 13—14. old.

gond fordítottatik, hogy vasárnap-délutáni szabadegyetemi előadások, mitingek, konferenciák tartatnak.⁹¹

A reformatory, a javító rendszer, bár a legújabb keletű börtönrendszer, új rendszernek tulajdonképpen nem mondható. Voltaképpen csak az angol fokozatos rendszernek továbbfejlesztése, s az európai javítóintézeti rendszert alkalmazza a felnőttekre.⁹² A reformatory rendszer megalkotására az első tervet Brockway terjesztette elő az 1870-ben Cincinnatiiban tartott börtönügyi kongresszuson, s miután sikerült annak híveket szerezni, ő építette fel New-York állam megbízásából az Elmira-ban levő intézetet, mely 1876-ban nyílt meg,⁹³ s melyben a reformatory rendszer még ma is a legtekélyesebben van keresztülvive.⁹⁴

A reformatory, javító rendszernek alapeszméje az, hogy a büntetés célja nem a megtorlás, hanem a javítás, az átalakítás hasznos, az államban használható polgárrá.⁹⁵

A javítás egyfelől munkáltatással, másfelől tanítással történik. A tanítás és munkáltatás célja az elítélt tehetségeit kiképezni, s az elítéltet valamely hasznos iparágban kitanítani, erkölcsileg s vallásilag kiművelni, a polgári kötelességekre oktatni, szóval a szabad életre képesíteni.^{95a}

A reformatoryk-ba való beutalásra vonatkozó szabályok az Északamerikai Egyesült Államok különböző államai-ban nem egyöntetűek. Általában a 15—30 éves korban levő büntetettek utalhatók be a reformatory-kba, és pedig bármilyen vétség vagy büntett miatt, feltéve hogy a bíróság az illetőt még megjavíthatónak tartja. Az összes államokban a reformatory-ba beutalás a bíróra sehol sem kötelező, a beutalás függ a bíró belátásától, attól hogy a vádlott viszonyai, a megállapított adatok és körülmények szerint a bíró

⁹¹ Herr 15—16. old. — Finkey, *Fiatalkoruk* 200. old.

⁹² Finkey, *Büntetőjog* 401. old.

⁹³ Angyal, *Előadásai* 386. old.

⁹⁴ Finkey, *Büntetőjog* 399. old.

⁹⁵ Finkey, *Büntetőjog* 399. old.

^{95a} Angyal, *Előadásai* 386. old.

alapos reményt táplál-e az iránt, hogy az illető a társadalomnak még hasznos tagjává lesz átalakítható. A reformatory-ba tényleg a fiatalabb büntetettek közül a még javíthatónak látszó elemek kerülnek.⁹⁶ Némely helyütt a büntetett előéletűek a reformatory-kba nem utalhatók be.⁹⁷

Ha a reformatory-ban kiderült, hogy a beutalt javíthatatlan, úgy az igazgatóság jelentésére és javaslatára a bíróság az illetőt átküldi valamelyik más börtönbe.⁹⁸

A beutalás határozatlan időre szól. A büntetési idő azonban nem haladhatja túl azt a büntetési időt, melyet a törvény a beutalás alapjául szolgált bűncselekményre mint büntetési maximumot megállapít, s mely rendszerint 5—20 év között váltakozik. Mindenütt meg van szabva az a minimális idő is, melynek kitöltése előtt senki ki nem szabadulhat; ez az időtartam rendszerint egy év. Ennek lefolyása után a letartóztatott, a szükséges feltételek fenforgása esetén, feltételesen szabadon bocsátható. Amennyiben a feltételesen szabadon bocsátott jó magaviseletet tanusít, rendszerint $\frac{1}{2}$ —1 év után, a feltételes szabadság véglegessé válik. Amennyiben a feltételes szabadonbocsátás feltételei nem forognak fenn, a letartóztatott csak a beutalás alapját képezett bűncselekményre megállapított maximalis büntetési idő letelte után bocsáttatik el.⁹⁹

A büntető perben eljáró bíró — eltérően az európai szokástól — az ítéletben mindjárt kijelöli azt a reformatory-t is, melybe a büntetett beutaltatik.¹⁰⁰ Az ítéletet az elítélt személyére vonatkozó iratokkal együtt az illető javító intézetnek megküldik. Az intézet igazgatóságának feladata aztán az elítéltnak az intézetbe való beszállításáról gondoskodni.¹

⁹⁶ Finkey, *Fiatalkoruk* 215., 217. old. — Herr 5. old.

⁹⁷ Herr 109. old.

⁹⁸ Finkey, *Fiatalkoruk* 215. old. — Herr 5. old.

⁹⁹ Herr 5., 364. old. — Finkey, *Fiatalkoruk* 217—219. old.

¹⁰⁰ Herr 144. old.

¹ Herr 145—146. old.

Előre kell bocsátanunk, hogy a beutaltak a reformatory-kban három osztályon mehetnek át. Az első osztály a legkényelmesebb, a második osztály a középszerű, a harmadik a szigorú, a büntetési osztály. Az egyes osztályok között éles különbségek vannak, hogy a beutalt vágyat tápláljon az első osztály után, s irtózzék a harmadiktól. Az intézetben való felvételnél először a középső osztályba kerül, innen kitűnő magaviselet esetén előlép az elsőbe, rossz magaviselet esetén pedig a harmadik osztályba fokoztatik le.²

Felvételnél a beutaltnak mindenekelőtt kiadatnak a szükséges ruhaneműk. A más más osztályban levők különböző színű ruhát viselnek. Felvételnél a második osztálynak megfelelő színű ruhát kapnak. Ezenfelül kiadatnak a szükséges felszerelési tárgyak, mint munkazubbony, hajkefe, ruhakefe, fogkefe, szappan, stb.³

Másnap a beutalt az intézet igazgatója, vagy annak helyettese elé vezetetik, aki kikérdezi a letartóztatottat személyi viszonyai: előélete, családi viszonyai, egészségi állapota, vallása, s egyéb körülmények iránt. Majd hogy a beutaltat jó magaviseletre és szorgalomra serkentse, felvilágosítja arról, hogy jó magaviselet és kellő szorgalom által a büntetési időt megrövidítheti. Aztán körülbelül egy hónapig a beutaltat megfigyelik s annak megállapítására törekednek, hogy milyen foglalkozás fog az illető egyén személyi viszonyainak legjobban megfelelni; milyen a műveltségi foka, s hogy ennek megfelelően milyen iskoláztatásra szorul, és hogy testedzés szempontjából az intézet tornászai közé hová osztandó be. Mindegyik elítélt számot kap, s ezentúl az intézet üzemében csak mint bizonyos számú letartóztatott szerepel.⁴

Amint már említettük, a letartóztatottak három osz-

² Finkey, Büntetőjog 399. old.

³ Herr 156. old.

⁴ Herr 157—158. old.

tályon mennek keresztül.^a Az osztályok közötti különbségek Elmirában például a következők: az első osztályban tágasabb, jobb berendezésűek a magánzárkák, (éjjelre szabály az elkülönítés), az ágy puha matraccal van felszerelve, az étkezés közös, 8—12 személy számára való és fehér abrosszal terített asztaloknál történik porcellán edényből, ők kapják a legjobb élelmet, étkezés közben a letartóztatottak társaloghatnak egymással. Egyenruhaszerű ruhájuk kék színű. Hozzá tartozóiknak havonta átlag kétszer irhatnak, hasonlóképpen kétszer fogadhatják látogatásukat. — A második osztályban a magánzárkák, és az élelem is egyszerűbbek, az elítéltek közönséges polgári ruhát viselnek. Hozzá tartozóiknak levelet havonta csak egyszer irhatnak, hasonlóan csak egyszer fogadhatják látogatásukat. Az első két osztálybeliek este tovább használhatják a villanyos világítást, s csak ők olvashatják az intézet saját lapját, csak ők vehetnek részt a vasárnap-délutáni már említett összejöveteleken — A harmadik osztályban. — Elmirában — a letartóztatottak sötét piros színű ruhát hordanak. Élelmük a legegyszerűbb. Ezek levelet nem irhatnak, látogatást nem fogadhatnak, a mitingeken nem vehetnek részt. Az ő magánzárkáikban este a villanyvilágítás hamarabb záratik el.^b

A reformatory-kban beutaltaknak rendszeretetre, továbbá arra, hogy a közös munkatermekben folyó munka közben az egymással való beszélgetéstől tartózkodjanak, hogy az iskolát pontosan látogassák, továbbá tisztaságra való nevelésére nagy gond fordítatik. Felebbvalóikkal szemben tiszteletteljesen tartoznak viselkedni.^c

A reformatory rendszerben a felsőbb osztályokba való előlépés rendszerint jegyrendszer útján történik. A jegyek osztogatásánál három körülményre, és pedig: a beutaltaknak magaviseletére, a munka közben kifejtett szorgalmá-

^a Lásd: Herr 172—173. old.

^b Winter 43. old. — Herr 168., 174., 186. old.

^c Herr 165—168. old.

1a, ezenfelül pedig az iskolában való előmenetelére is tekintettel vannak. A fegyelmi kihágásck büntetése a könnyebb esetekben bizonyos számú jegy megsemmisítése. A fegyelmi büntetések megtorlása a következően történik: az a tisztviselő, aki a fegyelmi kihágást észrevette, erről egy nyomtatott blankettán, az igazgatónak jelentést tesz. A blankettán minden elgondolható fegyelmi kihágás fel van tüntetve. A feljelentő tisztviselő az illető kihágást aláhuzza, s a blankettát két példányban, az egyiket aláírva, megküldi az igazgatónak. Az egyszerű fegyelmi kihágásoknál blankettán mindjárt ott áll az is, hogy miatta hány jegy semmisített meg, a súlyosabbaknál a megsemmisítendő jegyek számának megállapítása az igazgató hatáskörébe tartozik. Az igazgató aztán az egyik blankettát visszatartja, annak alapján a letartóztatott kontóján a megfelelő számú jegy levonásba hozatik, a másik — a feljelentő tisztviselő aláírása nélküli — blankettát pedig megküldik az illető letartóztatottnak, aki ekképpen kihágásának mikénti megtorlásáról tudomást szerez. A letartóztatott ugyan előterjesztéssel élhet az igazgató határozata ellen, azonban ez csak ritkán történik, mert amennyiben védekezése alaptalan, újabb jegylevonás foglal helyt.⁷

Némely helyütt, mint például Elmirában, az elitéltek maguk gazdálkodnak a munkájukból eredő jövedelemmel. Ez esetben az intézetben való felvétel utáni legelső étkezéstől és első felruházástól eltekintve, úgy az élelmet és ruházatot, valamint az összes többi tartásukkal kapcsolatos kiadásokat munkájuknak keresményéből tartoznak fedezni. A második és harmadik fokozatban levők munkájukért napi 45 centet⁸ kapnak, az első fokozatban levők pedig napi 55 cent munkabérben részesülnek. Az elitéltek a megfelelő munkabért, illetve számú jegyet csak az esetben kapják, ha munkájukat önként, kényszer alkalmazása

⁷ Herr 175. old.

⁸ 1 cent körülbelül 5 fillér.

nélkül végezték. A kényszer alkalmazása folytán végzett munkáért kisebb jutalom jár. Amennyiben a letartóztatott a kötelesnél nagyobb mennyiségű munkát végez, ezért fokozott munkajutalomban részesül, feltéve, hogy az előbbi időről a munkában hátraléka nincsen. Az elítélt fizet keresményéből: lakás és élelem fejében a harmadik fokozatban naponta 25 centet, a második fokozatban 32 centet, az első fokozatban pedig 40 centet. A ruházati cikkek szintén szabott árakkal bírnak. Egy orvosi konzultáció 15 centbe kerül. Ezen szükséges kiadásokon felül a fegyelmi kihágások fejében is megfelelő levonások történnek, kisebb kihágások 10 centbe, közepesek 25 centbe, a legsúlyosabbak 1—10 dollárba⁹ kerülnek. Visszaesés esetén a kihágásokért való levonások emelkednek. Az elítélt magaviselete kielégítőnek csak az esetben vétetik, ha egy hónap alatt a fegyelmi levonások összege 1 dollárnál csekélyebb. Minden egyes elítélt kiérdemelt munkabére és tartozásai pontosan feljegyeztetnek. A feljegyzések minden hó végén lezártnak. Az elítélt tartozásainak levonása után a munkakeresményből fenmaradó többlet az elítéltnak szabadulásakor kiadatik.¹⁰

A napirend szerint a reformatory-kban a munkaidő napi 8 óra, katonai rendgyakorlatokra napi 4 óra, tanításra, ami az elemi oktatástól az akadémiai előadásig terjed, naponta 3—3½ óra fordittatik.¹¹

A munkaüzem keretében nagy gondot fordítanak arra, hogy az elítéltek a részükre kijelölt munkanemet az intézetben való időzésük alatt tökéletesen elsajátítsák. Hasonlóan nagy gondot fordítanak az elítélt értelmi kiképzésére is. A beutalt előképzettségéhez mért tananyag elvégzése mindenütt kötelező és a tanulásban való előmenetel egyik tényezője az osztályokban való előrehaladásnak, s

⁹ 1 dollár = 100 cent.

¹⁰ Herr 176—177. old.

¹¹ Finkey, Büntetőjog 339. old.

ezzel a mielőbbi szatadonbocsátásnak. Az elemi vagy még nagyobb képzettséggel bírók pedig a tudományok megfelelő ágaiban nyernek továbbképzést.¹²

Minden intézetben a rendes tantermeken kívül van egy tágas, az összes beutaltak befogadására alkalmas nagy terem, mely az istentisztelet mellett főleg az általános előadások és a vasárnap-délutáni összejövetelek céljára szolgál.¹³

A népies könyvtárak legjobban Amerikában lévén elterjedve, érthető, hogy a reformatory-kban is jól felszerelt könyvtárra nagy súlyt fektetnek. Minden zárkában ott van a könyvtár katalógusa és a könyvek kéréséhez szükséges lapok. Rendszerint hetenként egyszer van könyvkiosztás. A könyvtárakban találunk történelmi, szépirodalmi, természetrajzi, utleirási munkákat. A könyvtárak nagy részét regények, elsősorban klasszikus regények képezik. Ezenfelül az értelmi kiképzést szolgáló hirlapolvasásra is alkalmat adnak a magasabb osztályokban levő elítélteknek. A különböző komolyabb fővárosi, helyi, egyházi lapok és folyóiratok a nagyobb intelligenciájú beutaltakra kétségtelenül jótékony hatásuk és egyuttal hatályos eszközök a jutalmazásra és a fegyelmezésre. Némely reformatory-ban, mint például Elmirában, az intézetnek saját hirlapja van, melyet a tisztviselők felügyelete alatt a letartóztatottak szerkesztenek és nyomatnak.¹⁴

A javító intézetekben az átalakító nevelésnek egyik fontos eszköze a testi kiképzés. Szembeötlő sajátosságuk a beutaltak egészségének, testi erejének és képességeiknek gondos és rendszeres ápolása. Folyománya ez az amerikai társadalom felfogásának, mely a testi egészségre, a testgyakorlatra, a sportra sokkal nagyobb gondot fordít, mint az európaiak.¹⁵

¹² Finkey, *Fiatalkoruk* 228. old.

¹³ Finkey, *Fiatalkoruk* 229. old.

¹⁴ Herr 274—277. old. — Finkey, *Fiatalkoruk* 229—230. old.

¹⁵ Finkey, *Fiatalkoruk* 225. old.

Az utolsó lényeges része a reformatory rendszernek a becsületszóra való szabadonbocsátás, az u. n. parole.

A becsületszóra feltételesen szabadonbocsátás előfeltétele általában: 1. bizonyos minimális idő kifogástalan kitöltése a legfelsőbb, az első osztályban, 2. hogy a letartóztatott részére valamely alkalmas és megbízható munkaadónál munkahely biztosítva legyen, 3. az igazgatóság határozata, illetve engedélye. Az igazgatóság nem sablonosan osztogatja a parole-t, hanem igyekszik az egyes esetek megfelelő méltatására. Amennyiben az ez iránt előterjesztett kérelmet elutasítják, igyekeznek az illetővel megértetni, hogy a saját érdekében történik a visszatartás, ne veszítse el kedvét, hanem buzgóbban igyekezzék a javulásra.¹⁶

A feltételes szabadonbocsátás idejére az illető egyén kötelezettséget vállal az iránt, hogy az intézet igazgatója által részére kijelölt foglalkozási helyet elfoglalja, azt és lakását csak az intézet igazgatójának engedélyével változtatja meg, hogy minden hónap egy bizonyos napján jelentést küld az intézet igazgatóságának arról, hogy milyen volt keresete, viselkedése, környezete.¹⁷

Az intézet igazgatósága azonban nem elégszik meg a feltételesen szabadonbocsátott jelentéseivel, hanem annak felügyeletéről is gondoskodik; ezt egyrészt munkaadója, másrészt pedig az erre a célra alkalmazott tisztviselők, a próbaidő-tisztviselők gyakorolják. Ezek már a munkahely szerzésénél is segítségére vannak a feltételesen szabadonbocsátandóknak, s a feltételes szabadonbocsátás ideje alatt is támogatják őket. A próbaidő-tisztviselő tartja számon az elbocsátottak magaviseletét, tudakozódik magaviselete, kereseti viszonyai és környezete után, s mindenről az intézet igazgatóságának jelentést tesz. A próbaidő-tisztviselőnek kötelessége mindezt lehetőleg feltűnés és anélkül megtenni, hogy ezáltal a szabadonbocsátott boldogulása megnehezít-

¹⁶ Finkey, Fiatalkoruk 240—241. old.

¹⁷ Finkey, Fiatalkoruk 242. old. — Herr 349. old.

tetnék, mert hiszen éppen azért, hogy az elbocsátott előélete ki ne derüljön, és ezáltal megélhetése ne veszélyeztessék, a felügyelet gyakorlása nem a rendőrségre bízott. A próba-idő-tisztviselő nemcsak egy helyütt gyakorolja munkáját, hanem nagyobb körzetben, egy helyről a másikra utazva.¹⁸

Amennyiben a feltételeken szabadonbocsátott magaviselete kifogás alá esik, a szabadonbocsátás iránti engedély visszavonatik, s az illető intézetbe visszakísértetik és ott rendszerint a második, a középső osztályban elhelyeztetik. Csak ha az egész rendszeren ismét végig ment, jöhet újabb feltételes szabadonbocsátása szóba; amennyiben azonban egy elbocsátott újból visszakerül az intézetbe, úgy újabb feltételes elbocsátásakor különös gonddal és szigorral járnak el.¹⁹

Amennyiben az elbocsátott a próbaidő alatt, mely — amint már említettük — 1/2-1 év, jól viselkedett, szabadonbocsátása véglegessé válik. Üdvös gyakorlat, hogy a próbaidő gyakran meghosszabbíttatik.²⁰

A reformatory rendszer *kritikája* tekintetében a vélemények nagyon eltérők.

Az európai közvélemény bizalmatlankodó álláspontot foglal el velük szemben, ami főleg arra vezethető vissza, hogy a reformatory rendszer, főleg annak részletei felől sok téves nézet van forgalomban.

Az európai laikus közönség ma is úgy képzei a reformatory-kat, mint a büntettek részére létesített kényelmes penziókat, ahol kitűnő koszt mellett kényeztetik őket. Az ilyen kicsinyes és teljesen alaptalan kifogásokat gyakran intelligens körökben is hallunk. A reformatory-kban található különlegességek, mint hirlapolvasás, szélesebb körű tanítás, mitingek, az amerikai és az európai társadalom közötti különbséggel magyarázandók.²¹

¹⁸ Herr 354. old.

¹⁹ Herr 359. old.

²⁰ Finkey, Fiatalkoruk 243. old.

²¹ Finkey, Fiatalkoruk 263—264. old.

A reformatory-kban uralkodó szigorú fegyelem pedig legjobban igazolja, hogy nem szabad azokat álhumánus intézeteknek képzelni.

A reformatory-k nagy jelentősége abban rejlik, hogy ügyes rendszert teremtettek a rossz utra indult fiatalabb emberek megjavítására.

Ugy az európai, mint az amerikai szakembereknek legnagyobb része a legjobb véleményvel van a reformatory-k felől. S szinte versenyeznek a reformatory rendszer magasztalásában.²²

Az ismertetett börtönrendszerek között a hallgatási, az osztály, a müncheni és a jegyrendszer voltaképpen önálló börtönrendszernek nem tekinthetők. Ezek rendszereint egy más: vagy a magán, vagy a fokozatos rendszerbe vannak beolvasztva.

Mindegyik rendszerben van egy helyes gondolat. Így például a társalgás eltiltása mindenesetre kívánatos. Egyébként azonban minden rendszer csak viszonylagos értékű; következetesen, pontossággal végrehajtva, mindegyikkel szép eredményt lehet elérni. A legjobb, ha nem ragaszkodunk egyoldalú szeretettel az egyik, másik rendszerhez, hanem mindegyiket alkalmazzuk ott, ahol általa a büntetés célja a büntetettek valamelyik osztályával szemben a legjobban elérhetőnek ígérkezik.²³

A leghelyesebb megoldás az lenne, ha a rövidebb tartamu szabadságvesztésbüntetéseket általában magánélzárásban, a hosszabb tartamu szabadságvesztésbüntetéseket pedig a fokozatos rendszer szerint hajtánák végre.

---

²² Finkey, *Fiatalkoruk* 270. old.

²³ Finkey, *Büntetőjog* 400. old.

